

Guide till läsvaneundersökningarna

Frances Hultgren, Högskolan i Borås

Det finns olika sätt att undersöka vad skolelever läser och vad de tycker om sin läsning. Här tas två sätt upp: intervjun och enkäten. Vill man veta hur eleverna reflekterar över och beskriver sin läsning är intervjuer en bra metod. En enskild intervju gör det möjligt att tränga ner på djupet i elevernas erfarenheter och förhållningssätt till läsning, medan en gruppintervju tillför fler perspektiv på läsning. Om målet är att få en överblick över läsvanor i en större grupp, kan en enkät vara den effektivaste metoden. Metoderna kan också komplettera varandra och göra att läsning belyses från flera håll. Metoden man väljer är också beroende av tid och resurser. Läsvaneundersökningen kan administreras av lärare, bibliotekarier eller fritidspedagoger.

I detta material erbjuds förslag på enkäter samt intervjuguider för åldrarna 7–11 år och 12–15 år. Dessa kan användas som utgångspunkter och anpassas på valfritt sätt till skolans egna läsvaneundersökningar. För barn i förskoleklass och de första skolåren finns ett förslag på hur läsvaneundersökningen kan genomföras med hjälp av gruppsamtal och deltagande observation.

Guide till enkäten

Enkät 1 har ett tilltal som är riktat till elever i 7–11 årsåldern. Det är dock att föredra att yngre elever intervjuas. Ett sätt att lösa resursproblemet är att låta äldre elever intervjua yngre elever i grupp, förslagsvis att två äldre elever intervjuar 3-4 yngre elever. Ett annat sätt är att skicka hem enkäten till vårdnadshavare utifrån förutsättningar på skolan och i hemmen och på så sätt engagera dem i läsvaneundersökningen. Ytterligare ett sätt är att genomföra enkäten klassvis genom att projicera den på filmduk och gå igenom fråga för fråga tillsammans.

Enkät 2 är riktad till elever i 12–15 årsåldern. Enkäterna ska uppfattas som förslag – frågor kan läggas till, tas bort eller omformuleras efter den egna skolans förutsättningar och behov. Nedan kommenteras frågorna i enkäten.

1. **Vem är du?** Här finns inga frågor om elevens kön utifrån tanken att resultatet inte ska bidra till en polarisering mellan pojkars och flickors läsning. Frågan om ålder kan vara nödvändig om någon annan än klassläraren sköter enkätinsamlingen. Frågan om vilka språk eleverna läser på kan vara intressant ur ett beståndsutvecklingsperspektiv i skolbiblioteket.
2. **Hur mycket tycker du om att läsa?** och efterföljande fråga
3. **Hur bra är du på att läsa?** kan ge er en uppfattning om hur eleverna förhåller sig till sin egen läsning.
4. **Vad läser du?** Läsning uppfattas ofta som läsning av skönlitteratur. Här vill vi fånga upp elevernas läsning i största allmänhet, dels för att ge vuxna inblick i

omfattningen av elevernas läsning, dels för att stödja elevernas uppfattning av sig själva som läsare.

5. **Hur ofta läser du på din fritid?** Fråga 5 är relaterad till föregående frågor – resultatet kan ge en fingervisning inte endast om hur ofta en elev läser utan också om vilken typ av läsning eleven föredrar eller ratar.
6. **Jag skulle läsa mer om...** Elever har ofta goda förslag som man kan tillvarata genom deras svar på denna fråga.
7. **Vilka aktiviteter tror du skulle få dig och andra att läsa mer?** Se fråga 6.
8. **Jag läser för att...?** Genom denna fråga vill vi komma åt hur eleverna förhåller sig till läsning. Uppfattar många elever läsning enbart på en instrumentell nivå, till exempel för att lära sig nya ord eller för att klara sina prov, finns anledning att fundera mer över hur skolan kan främja läsintresse hos alla elever.
9. **Vad tycker du om läsning på en skala 1-4?** Det kan finnas ett samband mellan elevernas syn på varför de ska läsa och vad de tycker om läsning. Skalan 1-4 används istället för den mer vanligt förekommande skalan 1-5 för att undvika svar som hamnar på 3, dvs varken för eller emot påståendet.
10. **Var gillar du att läsa?** Frågan är avsedd dels för att ge deltagarna en uppfattning om de läsmiljöer eleverna föredrar, dels för att väcka tankar hos eleverna om läsmiljöns betydelse för läsintresset. I del 3 av modulen återkommer vi till läsmiljön.
11. **Om du läser böcker, vad tycker du bäst om att läsa?** Här vill vi komma åt elevernas läspreferenser och vilka genrer de tycker om.
12. **Frågor 12 och 13 på enkäten för yngre elever - om serier och faktaböcker** är tänkt att mer specifikt undersöka vad eleverna läser.
13. Se ovan.
14. **Vem ger dig idéer om vad du ska läsa?** Genom att efterfråga var eleverna får lästips ifrån (eller inte) ges ett underlag för utvecklingen av litteraturförmedlande aktiviteter på er skola.
15. **Vad påverkar ditt val av läsning?** Från forskning vet vi att särskilt yngre barn ofta väljer just böcker utifrån omslaget. I skapandet av en stark läskultur på en skola kan det vara intressant att veta vad, utöver omslaget, som påverkar eleverna i sina val.
16. **Vad läser du på datorn?** Ett antal forskare menar att barn och unga aldrig har skrivit så mycket som de gör nu, mycket tack vare digitala medier (Findahl, 2012). Frågorna 16 och 17 är därför avsedda att undersöka närmare vad eleverna läser och skriver via datorer, surfplattor och mobiler. Resultatet kan ge idéer kring hur skolan kan utveckla och utmana elevernas läsande och skrivande.
17. Se ovan.
18. **Om du har tillgång till ett skolbibliotek, hur ofta lånar du något?** Svaret på denna fråga kan tas fram på annat sätt, det vill säga om skolbiblioteket har ett bibliotekssystem som genererar lånestatistik. Frågorna 18 och 19 handlar om elevernas biblioteksanvändning. Resultatet kan stimulera tankar kring biblioteksutvecklingen på er skola.
19. Se ovan.

20. **Sista punkten i enkäten** för de yngre eleverna är en uppmaning att rita en bild om läsning. Uppmaningen är tänkt som ett sätt för de yngre eleverna att visualisera sitt förhållande till läsning och därmed ge ytterligare insikter till skolans personal.

Guide till intervjuguiden

Intervjuguide 1 är riktad till elever i 7–11 årsåldern. Intervjuguide 2 är riktad till elever i 12–15 årsåldern. Intervjuguiderna ska, liksom enkäten, uppfattas som ett förslag – frågor kan tas bort, läggas till eller omformuleras efter den egna skolans förutsättningar och behov. Ordningen på frågorna kan också ändras. För de yngre eleverna kan ca 20 minuter vara lagom tid för en intervju. Eleverna kan med fördel intervjuas i smågrupper. Äldre elever kan intervjuas yngre elever och äldre kan även intervjuas varandra. Nedan kommenterar vi hur vi har resonerat kring olika teman i guiden.

Introduktionsfrågor

Vad tycker du är roligt att göra? Vad gör du helst på fritiden? Frågor som handlar om elevernas egna intressen kan ge ett underlag för utvecklingen av läsaktiviteter och inköp av läsmaterial. Det är också bra att starta en intervju med frågor eleverna kan svaret på.

1 & 2 Läsning/läsintresse och läsning i digitalt format. Under dessa två teman är det viktigt att lyfta fram att läsning kan handla om andra typer av texter och andra format än skönlitteratur i bokformat. Undersökningar visar att elever ibland har uppfattningen att andra typer av läsning inte har samma värde som bokläsning i skolan, vilket i sin tur kan bidra till att de inte uppfattar sig själva som läsare trots att de kanske lägger mycket tid och möda på att kommunicera via sociala medier, online forum, läsa kommentarer i bloggar som intresserar dem, eller söka information om sina egna intressen och angelägenheter (Dunkels, 2009, Kåreland, 2013). Vuxna stimuleras i sin läsning av tillgång till internet (Collins, 2010) – man kan kontrollera fakta, se på platser, läsa om författare, läsa kommentarfält, delta i ”communities”, se filmer med mera. Undersök om eleverna gör det också.

3. Att hitta sin läsning. I en dansk undersökning om läslust (Romme Lund, 2010) hos läsintresserade barn i 12-årsåldern fann Romme Lund flera faktorer som stimulerade deras intresse: lärare som gav boktips, bibliotekarier som tipsade om böcker de själv hade läst, föräldrar som tog med sig barnen till bibliotek och/eller bokhandel och som gav sina barn böcker i present. Barn som läser av lust verkar stimuleras i sin läsning bland annat av läsintresserade vuxna. Intervjufrågan syftar till att lyfta fram varifrån eleverna får (eller inte får) inspiration till läsning.

4. Läsning och bibliotek. Frågorna under denna rubrik är tänkta att undersöka om och hur eleverna relaterar sin läsning till bibliotek. Diskussionen som uppstår om biblioteksanvändning kan ge insikter om hur arbetet med att stimulera elevernas läsintresse genom biblioteket kan fortsätta och utvecklas.

5. Lässtimulerande arbete. Syftet med temat är att undersöka elevernas upplevelser av olika typer av lässtimulerande arbete, vilka de har uppskattat och inte uppskattat och varför.

En tanke med detta sista tema är att låta eleverna formulera hur de ser på läsning i skolan och på fritiden och att ge ett tillfälle att reflektera över hur lässtimulerande arbete skulle kunna bedrivas på bra sätt.

Litteratur

Collins, J. (2010). *Bring on the books for everybody: how literary culture became popular culture*. Durham & London: Duke University Press.

Findahl, O. (2012). Barn och ungas medieanvändning i Internet-världen. I U. Carlsson (red.) *Barn och ungas medieanvändning i nätverksamhället*. Göteborg: Göteborgs universitet Nordicom.

Kåreland, L. (2013). *Barnboken i samhället*. (2. Uppl.) Lund: Studentlitteratur.

Lund, H. R. (2010). "Läselyst –hvad er det?" Ingår i S. Madsbjerg, & H. R. Lund (red.) (2010). *Laesehyst og laering*. (1. udgave.) Virum: Dansk Psykologisk Forlag. S.75-86.

National Literacy Trust (2012). Boys' reading commission: the report of the All-party Parliamentary Literacy Group Commission. Tillgänglig via:
www.literacytrust.uk/policy/boys_reading_comission

Wåhlin, K. & Asplund Carlsson, M. (1994). *Barnens tre bibliotek: läsning av fiktionsböcker i slukaråldern*. Stockholm: B. Östlings bokförl. Symposion.